

Proefschriften van psychiaters in kaart gebracht

door H.G.M. Rooijmans

Samenvatting

Een indicator van de wetenschappelijke ontwikkeling van de Nederlandse psychiatrie is het aantal psychiaters dat is gepromoveerd. Bij een onderzoek hiernaar werd mede gebruik gemaakt van een eerder uitgevoerde inventarisatie door Schnabel in 1982. In totaal bleek 12,5% van de psychiaters gepromoveerd te zijn, hetgeen nauwelijks hoger is dan gevonden werd in 1982, en aanzienlijk lager dan in de interne geneeskunde en heelkunde. Gezien over een periode van 40 jaar was er een 'dip' in de zeventiger jaren. In de laatste tien jaar doet zich weer een duidelijke stijging voor. Er werden relatief weinig dissertaties geschreven over onderwerpen op het terrein van ouderen-psychiatrie en verslavingszorg.

Hoe goed of slecht is de Nederlandse psychiatrie op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek? Het antwoord hangt af van het gekozen ijkpunt. Als men een ideaal voor ogen heeft, is op voorhand al te stellen dat de huidige situatie veel te wensen overlaat.

Vergelijkt men de toestand van nu met die van vroeger (b.v. 20 à 30 jaar geleden), dan is er een groot verschil. In relatief korte tijd is de psychiatrie in Nederland geëvolueerd van een beschouwend 'literair' vak naar een meer empirisch gefundeerde discipline. Die ontwikkeling tekent zich ook af in het Tijdschrift voor Psychiatrie (Rooijmans en Van Hemert 1990). Meet men de wetenschappelijke 'output' van psychiatrie met dezelfde criteria als die worden aangelegd bij bijvoorbeeld de interne geneeskunde, dan blijft de psychiatrie globaal achter bij andere 'grote' medische vakken. Universitair werkende psychiaters worden daar wel eens met de neus op gedrukt bij facultaire inventarisaties van wetenschappelijk onderzoek. Ten slotte zou men ook Nederland op het punt van psychiatrische publikaties kunnen vergelijken met andere landen die qua ontwikkelingspeil en gezondheidszorg met ons land vergelijkbaar zijn (b.v. de Scandinavische landen).

Dergelijke analyses zijn uitgevoerd voor de neurologie (Jansen en Van Gijn 1987) en de interne geneeskunde (Mediator 1992). Daaruit

blijkt dat Nederland relatief hoog scoort. Een inmiddels uitgevoerde telling voor de psychiatrie laat zien dat Nederland een minder slecht figuur slaat dan wel eens wordt gedacht of gesuggereerd (Rooijmans 1993). Wel bleek dat het draagvlak relatief smal is: het aantal psychiaters dat publiceert in toonaangevende buitenlandse bladen is gering. Artikelen zijn bovendien nogal eens afkomstig van niet-psychiaters. Zonder iets af te doen aan de betekenis van het werk van psychologen, sociologen, biochemici en anderen voor de psychiatrie, moet toch gesteld worden dat een vak het voor zijn wetenschappelijke ontwikkeling in eerste instantie moet hebben van zijn eigen beoefenaren.

Eén (niet de enige, wel een belangrijke) indicator voor wetenschapsbeoefening door de psychiaters zelf is het al dan niet geschreven hebben van een proefschrift. Hoeveel psychiaters zijn er gepromoveerd? Neemt het aantal promoties toe? Is iets te zeggen over de aard van de proefschriften? Dit soort gegevens kan meer licht werpen op het draagvlak binnen de professie voor wetenschappelijk onderzoek. Ik heb getracht de proefschriften van psychiaters in kaart te brengen. Daarbij heb ik er dankbaar van gebruik gemaakt dat Schnabel mij in 1982 is voorgegaan: in zijn rapport 'De psychiater in beeld' (Schnabel 1982), nam hij een lijst op van proefschriften van psychiaters vanaf 1945 tot 1982. Mijn werk bestond uit een aanvulling op die lijst tot en met 1992. Al doende stuitte ik ook op enkele omissies in de lijst van Schnabel.

Methodes

Achterhalen welke psychiaters er de laatste 10 jaar zijn gepromoveerd lijkt simpel, maar is dat allerminst. Door de universiteiten wordt vanzelfsprekend geen registratie per beroepsgroep bijgehouden, en de beroepsgroep zelf heeft dit ook niet gedaan. Ik gebruikte drie methoden: het doorlopen van de ledenlijst van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie, het raadplegen van het Geneeskundig Adresboek en het enquêteren van de hoogleraren psychiatrie. Alle drie methoden hebben hun beperkingen.

Niet alle psychiaters zijn lid van de Vereniging – al is de organisatiegraad hoog, namelijk 87% (Hutschemaekers, Van de Heuvel en Jacobs 1992). Het Geneeskundig Adresboek is in zijn vermelding van doctors-titel en jaar van promotie ook niet perfect. Bovendien stuit men op het probleem hoe te handelen bij zenuwartsen (code S-29). Omdat dit register al zeer geruime tijd geleden is gesloten, is dit geen probleem bij psychiaters die hun opleiding in de laatste 15 à 20 jaar hebben voltooid, maar ook oudere zenuwartsen kunnen natuurlijk in de laatste 10 jaar zijn gepromoveerd! Zenuwartsen zijn meegeteld als bekend was (b.v. door lidmaatschap van de Vereniging voor Psychiatrie) dat zij overwegend of geheel psychiatrisch werkzaam zijn. Ten slotte de enquête. Het probleem daarbij is dat psychiaters ook wel eens promoveren bij andere

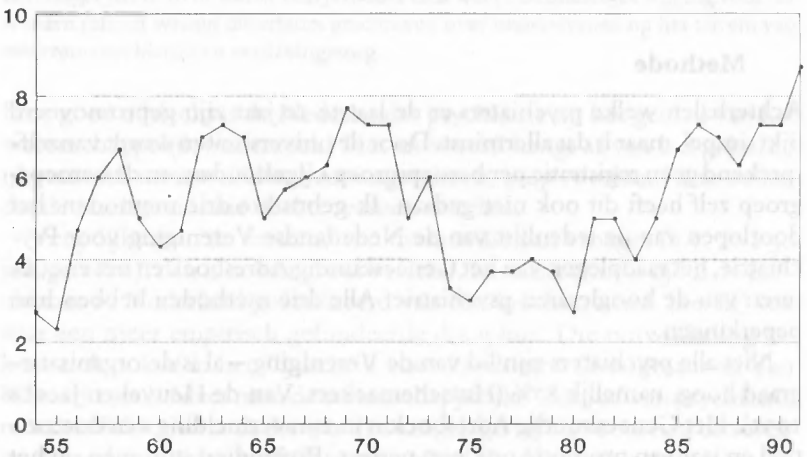
hoogleraren dan hoogleraren psychiatrie. Ik heb gestreefd naar volledigheid, maar kan niet garanderen daarin te zijn geslaagd.

Resultaten

In de ledenlijst van onze Vereniging telde ik 183 doctoren. Op een totaal aantal leden van 1587 is dit 11,5%. Als men de arts-assistenten buiten beschouwing laat, is dit percentage 12,5%. Zoals al vermeld zijn niet alle psychiaters lid van de Vereniging. Het lijkt echter niet aannemelijk dat onder de niet-leden zich relatief veel meer of veel minder gepromoveerden bevinden. Soms bleek het voor te komen dat een psychiater ten onrechte met de titel doctor werd aangeduid. Het aantal is echter te gering om invloed te hebben op het percentage. Generalisatie van het getal van 11,5% (resp. 12,5%) naar de totale beroepsgroep lijkt daarom gerechtvaardigd.

Voor de periode 1983 tot en met 1992 telde ik 69 promoties. Voorts speurde ik nog 10 proefschriften uit de jaren 1977 tot en met 1982 die niet vermeld waren in de lijst van Schnabel.

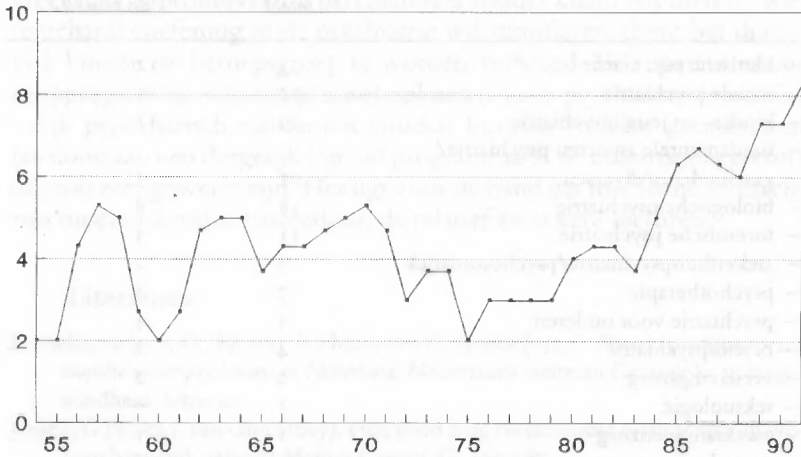
Figuur 1: Aantal promoties van psychiaters in voortschrijdende 3-jaarsgemiddelden van 1953 tot en met 1992

In *figuur 1* heb ik het aantal promoties per jaar uitgezet vanaf 1953 tot en met 1992 in voortschrijdende driejaarsgemiddelden (gemiddelde van '53, '54, '55; '54, '55, '56 enzovoorts). De gegevens tot en met 1982 zijn gebaseerd op de lijst van Schnabel, met mijn toevoegingen. Het meest opvallend is de daling in de jaren zeventig, niet zozeer de stijging in de laatste 10 jaar.

In *figuur 2* is op dezelfde wijze het aantal promoties uitgezet, maar nu

Figuur 2: Aantal promoties van psychiaters met psychiatrisch onderwerp in voortschrijdende 3-jaarsgemiddelden van 1953 tot en met 1993

uitsluitend voor proefschriften die handelden over een psychiatrisch onderwerp (in ruime zin des woords). Niet alle doctoren psychiaters schreven een psychiatrische dissertatie! Vooral vroeger kwam het nogal eens voor dat men promoveerde op een neuroanatomisch of neurofysiologisch onderwerp. De daling in de jaren zeventig valt nog steeds op, maar nu is duidelijker dat in de laatste 10 jaar meer promoties hebben plaatsgevonden dan in vroegere decaden het geval was.

In tabel 1 heb ik alle proefschriften van 1953 tot en met 1992 ingedeeld naar aard. Ik heb daarvoor de indeling naar secties van onze Vereniging gebruikt. Vanzelfsprekend was de toedeling soms arbitrair (b.v. biologische psychiatrie versus klinische psychiatrie, sociale psychiatrie versus klinische psychiatrie en versus beleidspsychiatrie), maar een betere indeling wist ik niet te maken. De tabel geeft in elk geval een indruk welke terreinen relatief onderbedeeld zijn. De cijfers voor de periode 1983 tot en met 1992 zijn opgenomen in het geheel, maar ook apart vermeld.

Beschouwing

Het relatieve aantal gepromoveerde psychiaters (11,5 resp. 12,5%) is nauwelijks hoger dan Schnabel vond bij zijn telling van de ledenlijst in 1982 (11%). De schatting die hij aan het eind van zijn rapport maakt ('meer dan 15%') is niet onderbouwd, en zeker te hoog voor 1982 (en voor nu!). Weliswaar is het aantal gepromoveerden gestegen, maar het aantal psychiaters is dat evenzeer.

Hoe hoog of laag is 11 à 12%? Daartoe ligt een vergelijking voor de hand met andere specialismen. Van de internisten blijkt ruim 30% ge-

Tabel 1: Verdeling proefschriften psychiaters 1953 tot en met 1992 naar onderwerp (sectie) (n = 221)

	totaal	'83 t/m '92
- klinische psychiatrie	35	12
- sociale psychiatrie	32	13
- kinder- en jeugdpsychiatrie	29	11
- fundamentele aspecten psychiatrie/ geschiedenis/diversen	21	5
- biologische psychiatrie	18	8
- forensische psychiatrie	11	3
- ziekenhuispsychiatrie/psychosomatiek	8	2
- psychotherapie	7	3
- psychiatrie voor ouderen	5	4
- beleidspsychiatrie	4	2
- verslavingszorg	2	2
- seksuologie	1	—
- zwakzinnigenzorg	1	1
- neurologie	33	2
- overige	14	1
	221	69

promoveerd te zijn, van chirurgen idem, van neurologen (exclusief ze-nuwartsen) ongeveer 15% (gegevens van de KNMG).

Als men het aantal promoties ziet in het verloop van de laatste 40 jaar, valt vooral de 'dip' op in de jaren zeventig. Schnabel (1982) schrijft deze toe aan de splitsing van neurologie en psychiatrie. Mij lijkt waarschijnlijker dat de daling moet worden toegeschreven aan het weinig wetenschapsvriendelijke klimaat in de psychiatrie in de jaren zeventig.

Als men alleen let op de psychiatrische proefschriften, is er sprake van een stijging in de laatste 10 jaar boven het niveau van de jaren vijftig en zestig, maar de stijging is niet bepaald spectaculair. Ik had een grotere verwacht. Natuurlijk dient men hierbij te bedenken dat er tegenwoordig methodologisch hogere eisen aan proefschriften worden gesteld dan vroeger — hoewel men de inzet en de hoeveelheid werk die vroeger nodig was om een proefschrift te schrijven niet moet onderschatten. (Men denke alleen al aan het ontbreken van fotocopieerapparatuur!)

In tabel 1 valt het relatief hoge aantal dissertaties op met een kinderpsychiatrisch onderwerp. Verslavingszorg en bejaardenpsychiatrie scoren laag als men zich realiseert om hoeveel patiënten het in deze sectoren gaat en hoeveel wij op dit terrein nog niet weten. Hetzelfde geldt voor seksuologie en psychiatrische stoornissen van zwakzinnigen. Erg verrassend is het beeld overigens niet.

Conclusie

Het aantal gepromoveerde psychiaters is relatief klein. Als men de wetenschapsbeoefening in de psychiatrie wil stimuleren, dient het draagvlak binnen de beroepsgroep te worden verbreed. Een apart stimuleringsprogramma waaruit promotieplaatsen voor psychiaters respectievelijk psychiatrisch assistenten zouden kunnen worden gefinancierd (analoog aan een dergelijk lopend programma in de huisartsgeneeskunde) zou zeer gewenst zijn. Het ligt voor de hand dat met name aandacht zou moeten worden besteed aan de relatief zwakkere sectoren.

Literatuur

- Hutschemaekers, G., H. van de Heuvel en C. Jacobs (1992), *Beroep: psychiater – een enquête onder psychiaters in Nederland*. Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid, Utrecht.
- Jansen, G.H., en J. van Gijn (1987), Hoe goed is de Nederlandse Neurologie op wetenschappelijk gebied? *Medisch Contact* 42, 365–367.
- Kanttekeningen: klinisch wetenschappelijk onderzoek (1992), *Mediator* 3, no. 3, 13–15.
- Rooijmans, H.G.M., en A.M. van Hemert (1990), Het Tijdschrift voor Psychiatrie en de psychiatrie. *Tijdschrift voor Psychiatrie* 32, 126–133.
- Rooijmans, H.G.M. (1993), De Nederlandse psychiatrie en de 'citation index'. Ter perse in *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*.
- Schnabel, P. (1982), *De psychiater in beeld – een onderzoek in opdracht van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie*. Nederlands centrum Geestelijke volksgezondheid, Utrecht.

De lijst van proefschriften van 1983 t/m 1992 is desgewenst te verkrijgen bij de auteur.

Summary: Dissertations of psychiatrists – an overview

The scientific development of a medical speciality is reflected in the number of specialists who have written a thesis (dissertation). About 12,5% of the psychiatrists have done this. This is a relatively low number in comparison with internal medicine and surgery. Through a period of 40 years there was a 'dip' in the seventies. In the last decade there was an increase. The number of dissertations on subjects within the areas of psychogeriatric diagnosis/treatment of addiction was relatively small.

De auteur is als hoogleraar klinische psychiatrie verbonden aan de Rijksuniversiteit Leiden. Correspondentieadres: Postbus 9600, 2300 RC Leiden.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 19-4-1993.